

Research Paper

A Contextual Study of Factors Affecting Citizens' Participation in the Development of Urban Tourism in Qochan

Hossein Delavari ^{a,*}, Ramezan Ali Naderi Mayvan ^b, Mehdi Vatanparast ^c

^a Ph.D student, Department of Geography and Urban Planning, Shir.C, Islamic Azad University, Shirvan, Iran.

^{b*} Assistant Professor of Geography and Urban Planning, Kosar University of Bojnourd, Bojnourd, Iran.

^c Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Shir.C, Islamic Azad University, Shirvan, Iran.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 04 December 2024;

Accepted: 23 February 2025

Available online 17 May 2025

Keywords:

Set of factors, Citizen participation, Urban tourism, Quchan.

ABSTRACT

Today, the development of urban tourism and attracting tourists requires various mechanisms, one of the most important of which is public participation. Therefore, the main objective of the research is to A contextual study of factors affecting citizens' participation in the development of urban tourism in Qochan. This research, in terms of its purpose, is classified as basic-applied research with a descriptive-analytical nature, and in terms of its method, it is classified as qualitative research. The sample size for interviewing experts was selected within the framework of final theoretical saturation using purposive sampling, 30 experts (experts, university professors and city managers of Qochan). The grounded theory method was also used to analyze the information. From the results of interviews with experts, in order to identify the set of factors affecting citizen participation in urban tourism in Quchan using the grounded theory method, causal factors, with 17 concepts and 4 categories (tendency to citizen participation and efficiency, development of civil institutions, increasing awareness and information, and evaluating the level of participation and identifying it in different dimensions), Contextual factors, 15 concepts and 4 categories (strengthening capital and social participation of citizens, changing the power structure in tourism, integrated management and technological literacy), intervening factors, with 13 concepts and 4 categories (supporting government sovereignty from citizens and their public opinions, reforming political behavior, creating a network of tourism stakeholders and regulating regulations and laws in the field of tourism and citizen participation), Strategies, with 16 concepts and 6 categories (comprehensive foresight scenarios in organizations' decisions in the field of citizen participation, initiative and innovation, flexibility and acceptance of citizens, strengthening the participatory approach, prioritizing community-based (people-centered) development instead of government-centered development to increase the efficiency of tourism and increase the encouragement of citizens by assigning tourism jobs to them) And finally, the consequences, with 9 concepts and 3 categories (creating motivation and improving citizens' perception of participation in tourism, sustainable tourism, and creating community-centered tourism in Quchan), were extracted. The overall results showed that the development of tourism activities in various dimensions by citizens within the framework of a participatory tourism development model is the basis for tourism sustainability.

1. Introduction

The urban good governance model is defined as a participatory development process whereby all

stakeholders, including government, non-governmental organizations, and civil society, participate in solving urban problems. In Iran,

*Corresponding Author.

Email Addresses: hosein.delavari@iau.ac.ir (H. Delavari), dr.naderi@kub.ac.ir (R.A. Naderi Mayvan); m.vatan.p9@gmail.com (M. Vatanparast)

To cite this article:

Delavari, H., Naderi Mayvan, R.A., Vatanparast, M., (2025). A Contextual study of factors affecting citizens' participation in the development of urban tourism in Qochan. *Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas*, 6 (21), 213-234.

Doi: 10.22034/gsma.2025.2047459.1046

urban management has distanced itself from participatory approaches and good urban governance due to centralization, sectoral management, and outward-looking urban planning, leaving a noticeable absence of active and dynamic citizens in the administration of Iranian cities. The structure of urban management in Iran consists of municipalities and Islamic city councils, which are considered a crucial dimension of urban governance. Given their elected nature and direct connection with the people, they could serve as one of the most important indicators for achieving good governance. However, they have yet to fulfill their true role and position in realizing the goals of integrated management and good urban governance.

Urban management in the country, as the most important institution governing cities and directly interacting with citizens, must play its role in enhancing citizens' social capital. In this regard, the urban management of Bojnourd is no exception. A comparison of Bojnourd's annual population growth rate with urban areas across the country shows that the city's expansion has surpassed any population increase. Until two decades ago, Bojnourd did not have a significant population. However, in recent years, particularly after becoming the capital of North Khorasan Province in 2004-2005, the city has undergone major transformations, especially in urban population growth and physical expansion. According to data from the Iranian Statistical Center, the city's population increased from 172,772 in 2006 to 228,931 in 2016.

Bojnourd also exemplifies problematic urbanization in Iran, where its formation and development are primarily the result of unplanned population growth, migration, and rising land and housing prices (rent-seeking). Consequently, Bojnourd's urban management lacks the necessary capacity to address the challenges stemming from unplanned growth.

Given the importance of urban management as a fundamental prerequisite for well-functioning cities, as well as public participation in city affairs as a key feature of good urban governance in solving urban problems, this study focuses on evaluating the indicators of citizen participation in city administration through the lens of good governance in Bojnourd. Improving governance can enhance the living conditions of Bojnourd's citizens. Good urban governance can lead to better-quality urban spaces and greater citizen trust in urban management institutions. It can also align Bojnourd's citizens with urban plans and programs, fostering their active participation.

This research seeks to answer the following main question: What factors influence the effectiveness of citizen participation in the administration of Bojnourd with a good governance approach, and which of these factors holds greater significance?

2. Methodology

The present study is applied in terms of purpose, interpretive and analytical in nature, and falls under qualitative research in terms of methodology. For data analysis, the Grounded Theory method and Fuzzy COPRAS model were employed. The statistical population of this research consists of experts and specialists in the field of study (urban planning, urban management), with the sample size determined through purposive sampling method, selecting 30 individuals. Data collection was conducted through both documentary and library studies as well as interviews. Prior to conducting the interviews, the researcher provided the informants with general information about identifying causal, contextual, and intervening factors. During the interview process, the researcher first asked participants to share their experiences regarding the phenomenon in question through narratives or stories derived from their personal experiences related to the research topic. Subsequently, each interview was transcribed, and for verification purposes, the transcribed text was cross-checked with the original interview recording. Concurrent with data collection and interview transcription, coding and data analysis were performed to interpret the interviews, with information obtained from previous interviews serving as the basis for subsequent ones. The interviews lasted approximately one month, with each interview taking between 60 to 90 minutes. The interviews continued until the point where no new data could be obtained.

3. Results

Based on the grounded theory method, the factors affecting the effectiveness of Bojnourd citizens' participation in city administration with a good governance approach were identified in the form of 6 causal categories, 8 contextual categories, and 6 intervening categories. Subsequently, the results of the fuzzy COPRAS model showed the most important causal category: awareness and education with a weight of 0.345, the most important contextual category: institutional accountability with a weight of 0.242, and finally the most important intervening category: institutional accountability with a weight of 0.242. These findings indicate that citizen education and the accountability of urban management

institutions have had the greatest impact on effective citizen participation.

4. Discussion

Citizen participation means their active involvement in decision-making, planning, and implementation processes of urban projects. In this regard, raising citizens' awareness about their rights and responsibilities toward the city and providing necessary training for effective participation can be beneficial. Additionally, establishing local councils and civil society organizations as participatory institutions plays a crucial role in enhancing citizen engagement in urban governance. These councils act as a bridge between citizens and government entities, fostering greater interaction in decision-making and executive processes. They serve as intermediaries, building public trust in urban decision-making by creating direct communication channels between citizens and government institutions.

Moreover, through awareness campaigns, workshops, and public meetings, these councils inform citizens about urban plans and projects. By conducting surveys, they incorporate citizens' opinions into urban decision-making. As one interviewee noted, local councils strengthen citizens' sense of belonging to their neighborhood and the city of Bojnord by organizing cultural, social, and environmental programs, thereby encouraging participation.

Alongside city councils, establishing monitoring systems to prevent corruption, enhance public trust, and implement efficient mechanisms for receiving

and addressing citizen complaints—as well as periodic evaluations of urban institutions' performance with feedback to citizens—can increase participation levels. However, institutional accountability is essential, as assigning clear responsibilities to urban institutions and ensuring their transparency in performance can optimize resource use to achieve set goals. Another key factor in the effectiveness of citizen participation is inter-sectoral collaboration. All experts agreed that without coordination and cooperation among responsible organizations and governing officials, successful citizen participation cannot be expected. Citizens take cues from officials; if they observe limited collaboration among institutions, their willingness to engage diminishes, sometimes even leading to distrust in government bodies. Therefore, it is necessary to establish networks of collaboration among citizens, urban institutions, and non-governmental organizations (NGOs).

5. Conclusion

These findings indicate that citizen education and the accountability of urban management institutions have had the greatest impact on effective citizen participation.

Acknowledgments

This research did not receive any specific grant. From funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شاپای الکترونیکی: ۲۳۲۵-۲۷۱۷

فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی

<http://www.gsma.lu.ac.ir>

مقاله پژوهشی

مطالعه زمینه‌ای عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در راستای توسعه گردشگری شهری قوچان

حسین دلاوری^۱؛ رمضانعلی نادری مایوان^{۲*}؛ مهدی وطن پرست^۳

^۱ دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد شیروان، دانشگاه آزاد اسلامی، شیروان، ایران.

^{۲*} استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه کوثر بجنورد، بجنورد، ایران.

^۳ استادیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد شیروان، دانشگاه آزاد اسلامی، شیروان، ایران.

اطلاعات مقاله

دریافت مقاله:

۱۴۰۳/۰۹/۱۴

پذیرش نهایی:

۱۴۰۳/۱۲/۰۵

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۰۲/۲۷

واژگان کلیدی:

مجموعه عوامل، مشارکت

شهروندان، گردشگری

شهری، قوچان.

چکیده

امروزه توسعه گردشگری شهری و جذب توریست نیازمند مکانیزم‌های مختلفی است، که یکی اصلی‌ترین آنها، مشارکت مردمی می‌باشد. لذا هدف اصلی پژوهش، تعیین عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در راستای توسعه گردشگری شهری قوچان است. این پژوهش، از نظر هدف، جزء پژوهش‌های بنیادی-کاربردی و دارای ماهیتی توصیفی-تحلیلی، همچنین از نظر روش، در گروه پژوهش‌های کیفی قرار گرفت. حجم نمونه برای مصاحبه از خبرگان در چارچوب اشباع نظری نهایی با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند، ۳۰ نفر از افراد خبره (متخصصان، اساتید دانشگاه و مدیران شهری قوچان) انتخاب شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از روش گراندد تئوری استفاده شد. از نتایج مصاحبه با افراد خبره جهت شناسایی مجموعه عوامل مؤثر در مشارکت شهروندان در راستای گردشگری شهری در قوچان با استفاده از روش تئوری زمینه‌ای، عوامل علی، با ۱۷ مفهوم و ۴ مقوله (گرایش به مشارکت و کارایی شهروندان، توسعه نهادهای مدنی، افزایش آگاهی و اطلاع‌رسانی و ارزیابی میزان مشارکت و شناسایی آن در ابعاد مختلف)، عوامل زمینه‌ای، ۱۵ مفهوم و ۴ مقوله (تقویت سرمایه و مشارکت اجتماعی شهروندان، تغییر ساختار قدرت در گردشگری، مدیریت یکپارچه و سواد فناوری)، عوامل مداخله‌گر، با ۱۳ مفهوم و ۴ مقوله (حمایت حاکمیت دولت از شهروندان و نظرات عمومی آنها، صلاح رفتار سیاسی، ایجاد شبکه‌ای از ذینفعان گردشگری و تنظیم مقررات و قوانین در زمینه گردشگری و مشارکت شهروندان)، راهبردها، با ۱۶ مفهوم و ۶ مقوله (سناریوهای آینده‌نگاری جامع در تصمیمات سازمان‌ها در زمینه مشارکت شهروندان، ابتکار عمل و نوآوری، انعطاف‌پذیری و پذیرش شهروندان، تقویت رویکرد مشارکتی، اولویت با توسعه جامعه محور (مردم محور) به جای توسعه دولت محور برای افزایش کارآمدی گردشگری و افزایش ترغیب شهروندان با واگذاری مشاغل گردشگری به آنها) و در نهایت پیامدها، با ۹ مفهوم و ۳ مقوله (ایجاد انگیزه و صلاح درک شهروندان نسبت به مشارکت در گردشگری، گردشگری پایدار و ایجاد گردشگری اجتماع محور در قوچان)، استخراج شد. نتایج کلی نشان داد توسعه فعالیت‌های گردشگری در ابعاد مختلف از سوی شهروندان در چارچوب الگوی توسعه گردشگری مشارکت محور، زمینه‌ساز پایداری گردشگری است.

* نویسنده مسئول:

پست الکترونیک نویسندگان: hosein.delavari@iaui.ac.ir (ح، دلاوری)، dr.naderi@kub.ac.ir (ر، نادری مایوان)، m.vatan.p9@gmail.com (م، وطن پرست)

نحوه استنادی به مقاله: دلاوری، حسین، نادری مایوان، رمضانعلی، وطن پرست، مهدی. (۱۴۰۴). مطالعه زمینه‌ای عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در راستای توسعه گردشگری شهری قوچان، فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی. سال ششم، شماره ۱ (۲۱)، صص ۲۳۴-۲۱۳.

۱. مقدمه

امروزه گردشگری به عنوان یک فعالیت پویای اقتصادی، نقش مهمی در توسعه اقتصاد جوامع انسانی ایفا می کند (Shakarami et al, 2018: 17). و علاوه بر تأمین منافع اقتصادی، تأثیر قابل توجهی بر ابعاد فرهنگی-اجتماعی دارد (Wondirad et al, 2021: 1)، همچنین با مقوله اقتصادی در فضاهای جغرافیایی جهت توسعه و رفاه جوامع محلی اهمیت گردشگری را دوچندان نموده است (Javan, 2024: 122). لذا بسیاری از برنامه ریزان و سیاست گذاران توسعه، صنعت گردشگری را به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می کنند (Babaei et al, 2018: 17, Haqiqat Babaei et al, 2013: 51, Tahmasebi & Rezaei Moghadam, 2010: 30). گردشگری یک نیروی اصلی در مکان سازی است (Zhou, 2020: 1)، گردشگری در برگیرنده جریانی از سرمایه، انسان، فرهنگ و کنش متقابل میان آنهاست که در بسترهای جغرافیایی آثار مختلفی بر جای می نهد (Javan, 2020: 70)، که می تواند با برنامه ریزی اصولی و مناسب و شناسایی فرصت ها و محدودیت های گردشگری، نقش موثری در توسعه محلی و در نتیجه توسعه ملی بر عهده داشته باشد (Ahmadi, 2018: 177). گردشگری شهری، عملکرد متقابل گردشگر - میزبان و تولید فضای گردشگری در رابطه با سفر به مناطق شهری با انگیزه های متضاد و بازدید از جاذبه ها و استفاده از تحصیلات و خدمات مربوط به گردشگری است که آثار متفاوتی را بر فضا و اقتصاد شهری بر جای می نهد (Javan, 2024: 164). لذا توسعه گردشگری شهری و مدیریت خردمندانه آن، نیازمند برنامه ریزی می باشد (Heydari Kooshkeno et al, 2019: 11). ماهیت پایداری گردشگری شهری، مستلزم محیط های طبیعی، فرهنگی و انسانی است که باید جنبه های فرهنگی، ارزشی و عناصر سنتی جوامع محلی را مد نظر داشته باشد (Beyranvandzadeh & Sharafi, 2019: 144). لذا مشارکت جوامع محلی به منظور تداوم و توسعه برنامه ریزی بنیادی برای توسعه و مدیریت صنعت گردشگری شهری امری ضروری است. به منظور توجه به مفهوم مشارکت جوامع محلی به عنوان یکی از مهم ترین مؤلفه های صنعت گردشگری پایدار شهری، باید بدانیم صنعت گردشگری

از جامعه به عنوان یک منبع استفاده می کند و آن را مانند یک محصول به فروش می رساند و در نهایت بر زندگی هر یک از افراد جامعه تأثیر می گذارد (Wisansing, 2010: 48). محوریت مشارکت جامعه در فعالیت های گردشگری به طور گسترده در سطح جهانی توسط متخصصان و دینفعان به رسمیت شناخته شده است (Gutierrez, 2023: 1).

در باب موضوع مورد پژوهش پژوهش های صورت گرفته که در ذیل به تعدادی از آنها اشاره خواهد شد: Mohajer et al (2024)، در پژوهشی به تبیین نقش مؤلفه های مشارکت اجتماعی ساکنان محلی در کاهش پیامدهای منفی گردشگری روستایی بخش مرکزی شهرستان فریدن، پرداخته اند. یافته های پژوهش ناشی از آزمون همبستگی پیرسون بین تمام مؤلفه های اثرگذار پژوهش (مشارکت اجتماعی) و متغیر اجتماعی- فرهنگی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. در آزمون رگرسیون نیز متغیر آموزشی با ۰/۳۹ درصد بیشتر از سایر متغیرها در بهبود گردشگری روستایی تأثیر دارد. به سخن دیگر افزایش مشارکت نشأت گرفته از سرمایه اجتماعی می تواند منجر به بهبود گردشگری و کاهش پیامدهای اجتماعی گردشگری در روستاهای منطقه مورد مطالعه شود. (Afshari et al, 2024) در پژوهشی به تحلیل عوامل مؤثر در توسعه گردشگری جامعه محور در نواحی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی)، پرداخته اند. نتایج نشان می دهند که منشأ عدم استقرار توسعه گردشگری اجتماع محور در محدوده مطالعه شده را عوامل مدیریتی- ساختاری، زیست محیطی، اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی تشکیل می دهند؛ اما مهم ترین عامل برای توسعه این فعالیت، مؤلفه های مدیریتی- ساختاری است؛ زیرا با استفاده از مدیریت صحیح و اصولی می توان از یک سو جامعه محلی را آموزش داد و برای پذیرش گردشگران مهیا ساخت و از سوی دیگر، با فراهم کردن زیرساخت ها (اقامتگاه ها، راه ها، رستوران ها، پارکینگ ها، فضاهای تفریحی و...) شرایط اساسی ورود گردشگران را فراهم کرد. سپس می توان با رعایت اصول زیست محیطی، پایداری اجتماعی- فرهنگی و رشد اقتصادی، به توسعه گردشگری مبتنی بر جامعه در محدوده مورد مطالعه کمک

کرد. (Javan & Barzegar, 2024) در پژوهشی که با روش تئوری زمینه‌ای انجام دادند به این نتایج رسیدند که پیشران‌های مؤثر در تحقق‌پذیری گردشگری جامعه‌محور در روستاهای پیراشهری رشت شامل: سرمایه‌گذاری و اعتبارات، افزایش آگاهی و اطلاع‌رسانی در زمینه گردشگری در بین ذینفعان، توان‌افزایی زنان، ایجاد کمیته‌های راهبردی برای طرح‌های گردشگری، تقویت مشارکت اجتماعی، ترسیم الگوی گردشگری جامعه‌محور، اصلاح ساختار قدرت در بخش گردشگری، ایجاد شبکه عرضه، تحلیل سرمایه مقصد گردشگری روستاهای پیراشهری، در نظر گرفتن گردشگری به عنوان مکمل توسعه، حفظ فرهنگ محلی در روستاها و مدیریت مطلوب؛ هستند. (Varmazyari et al, 2023) در پژوهشی به بررسی تحلیل مؤلفه‌های توسعه گردشگری اجتماع‌محور در مناطق روستایی؛ مطالعه موردی: شهرستان‌های مریوان و سروآباد، پرداخته‌اند. یافته‌های تحلیل عاملی اکتشافی نشان داد به ترتیب مؤلفه‌های «شمول‌گرایی و شبکه‌سازی افقی»، «توانمندسازی و تقویت زیرساخت‌ها»، «نوآوری باز و تقاضا محور»، «حفظ اصالت محلی» و «انتفاع و مشارکت عادلانه» از مهمترین مؤلفه‌های توسعه گردشگری اجتماع‌محور در نواحی روستایی به شمار می‌رود. این مطالعه می‌تواند نقش عمده‌ای در ارائه بینش صحیح، در زمینه چگونگی ارتقاء مشارکت جوامع محلی در صنعت گردشگری و انتفاع آنها داشته باشد. (Gutierrez, 2023) در پژوهشی با عنوان "بررسی مجدد پیوند مشارکت و توانمندسازی: کاربردها در گردشگری جامعه‌محور: نشان می‌دهد که جوامع برای مشارکت مؤثر در حوزه گردشگری مبتنی بر جامعه به سطحی از توانمندسازی نیاز دارند، که از طریق تعامل مستمر می‌توانند سطح مشارکت خود را همراه با سطح توانمندسازی خود افزایش دهند. (Kummitha et al, 2023) در پژوهشی به بررسی مشارکت ساکنان در سازمان کارآفرینی اجتماعی مبتنی بر گردشگری در در چهار مکان (کازا، لنگزا، کومیک و دانخار) در ایالت هیمالچال پرادش، هند، پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که ساکنان نقش مهمی در مراحل شکل‌گیری و توسعه شرکت‌های

اجتماعی گردشگری ایفا می‌کنند، تا جایی که منافع گردشگری نقش میانجی دارد. نتایج کلی نشان می‌دهد که مشارکت ساکنان در مرحله توسعه شرکت‌های اجتماعی گردشگری مزایای بیشتری برای آنها داشته است. (Iqbal et al, 2023) در پژوهشی به بررسی مشارکت معنادار جامعه برای توسعه مؤثر گردشگری پایدار، پرداخته‌اند. در این پژوهش تجزیه و تحلیل از ۶۴۹ مقاله غربال شده از ۱۴۳۴ نشریه بازیابی شده از پایگاه داده اسکوپوس انجام شد. یافته‌ها محوریت مشارکت جامعه در دستیابی به هدف توسعه پایدار گردشگری را تایید می‌کند. (Taghizadfanid et al, 2022) در پژوهشی به بررسی رابطه مشارکت مردم و توسعه گردشگری در کلانشهر تبریز، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که بین دو متغیر مشارکت اقتصادی و توسعه گردشگری رابطه مثبت و معنی‌دار برقرار است و باید برنامه‌ریزان گردشگری، توجه ویژه‌ای به موضوع مشارکت اقتصادی مردم داشته باشند. (Ghamari et al, 2022) در پژوهشی به بررسی راهبرد کالبدی-فضایی گردشگری شهری با رویکرد مشارکتی در منطقه کاشان، پرداخته‌اند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد از نظر مردم، مهم‌ترین نقاط ضعف تحقیق، نداشتن برنامه مدون در زمینه مشارکت مردمی، روحیه مشارکت پایین و نظارت دولتی ضعیف و مهم‌ترین نقطه قوت تحقیق، وجود زیرساخت‌های مناسب گردشگری (به نسبت سایر شهرهای کشور نه به نسبت مقیاس جهانی) است. همچنین از نظر پاسخگویان، مشخص نبودن نقش مشارکت مردمی در طرح‌های گردشگری کشوری و بالطبع طرح‌های منطقه کاشان و عدم ثبات اقتصادی، مهم‌ترین تهدیدهای متصور برای گردشگری است. (Fallahi et al, 2022) در پژوهشی به شناسایی و اولویت‌بندی مهم‌ترین موانع فرهنگی گردشگری اجتماع‌محور در ایران، پرداخته‌اند. بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر از چالش‌های فرهنگی مربوط به گردشگری اجتماع‌محور، ناکارآمدی رسانه‌های جمعی و فقدان حس تعلق، بیشترین تأثیرگذاری و بی‌اعتمادی و تعاملات محدود، ابهام و بی‌علاقگی افراد به ترتیب بیشترین تعامل با دیگر چالش‌ها را داشته‌اند. (Naim Abadi & Javan, 2021) طبق مدل تئوری

این پتانسیل را دارند که در آینده به پارادایم غالب مشارکت عمومی در برنامه‌ریزی گردشگری در چین تبدیل شود. در زمینه بررسی نقش مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری شهری در قوچان، تاکنون مطالعه‌ای صورت نگرفته و در محدوده زمانی و مکانی حاضر برای اولین بار است انجام می‌شود. در این تحقیق برای اولین بار مجموعه ابعاد و شاخص‌های مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری شهری و عوامل موثر بر آن با استفاده از روش تئوری زمینه‌ای (نخه محور) بررسی می‌شود، که می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در توسعه پایدار گردشگری در سطح منطقه داشته باشد و مزیت و نوآوری تحقیق نسبت به سایر تحقیق‌ها را نشان می‌دهد.

غفلت از جوامع محلی در فعالیت‌های صنعت گردشگری خلأیی اساسی در برنامه‌ریزی مشارکتی به منظور دستیابی به توسعه پایدار گردشگری شهری محسوب می‌شود. الگوی توسعه گردشگری جامعه محور می‌کوشد بخشی از این خلأ اساسی را پر کند (Tavalae et al, 2017: 75). گردشگری اجتماع‌محور، نوعی رویکرد در دستیابی به گردشگری پایدار، بر مولد بودن جامعه متمرکز است. مولد بودن در بستر جامعه در حوزه گردشگری اجتماع‌محور به مشارکت فعالانه نیاز دارد که این مشارکت به میزان زیادی متأثر از جو فرهنگی جامعه است (Fallahi et al, 2022: 85). گردشگری اجتماع‌محور در شکل اصلی خود موجب پیوند راهبردهای توسعه جامعه و پایداری فعالیت‌های گردشگری است. گردشگری اجتماع‌محور باید از طریق توسعه پایدار جامعه به استقلال جامعه کمک کند. بدین منظور باید بر فرهنگ محلی در توسعه جامعه تأکید و در سطح مردمی زمینه فرهنگی محلی در نظر گرفته شود و به‌مثابه نقطه شروع پروژه‌های توسعه جامعه به کار رود (Kwangseh, 2014: 95). گردشگری اجتماع‌محور شکل پایداری از توسعه نسبت به گردشگری جمعی رایج است که به جوامع میزبان این امکان را می‌دهد تا از تسلط ثروتمندان و نخبگان در سطح ملی رها و خود مولد و فعال شوند. مولد بودن اعضای جامعه در حوزه گردشگری اجتماع‌محور به مشارکت فعالانه نیاز دارد که این مشارکت به میزان زیادی از جو فرهنگی جامعه تأثیر می‌پذیرد (Giampiccoli & Hayward Kalis, 2012: 176). رویکرد

زمینه‌ای، موانعی از جمله: عدم بهره‌گیری از نیروهای متخصص، بازاریابی نامناسب، تقلید از الگوهای ناسازگار با محیط‌های شهری، مشکلات زنجیره ارائه خدمات گردشگری، مشکلات نظام اداری و خط مشی، عدم مدیریت یکپارچه گردشگری در بین سازمان‌های مرتبط، عدم مطلوبیت زیرساخت‌ها و زیربنای فیزیکی، عدم بهره‌گیری از نیروهای متخصص را استخراج شد. (Badkou et al (2021) در پژوهشی به بررسی تأثیر گردشگری اجتماع‌محور بر توسعه جوامع روستایی شهرستان پناه از دیدگاه جامعه محلی، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که گردشگری اجتماع‌محور ارتقاء شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی را در پی داشته و این شاخص‌ها موجب توسعه روستایی شده است. Fattahi (2021) در پژوهشی به بررسی علل مشارکت شهروندان و گردشگران شهرستان محمودآباد در حفاظت از محیط‌زیست، پرداخته‌اند. با توجه به نتایج ۶ عامل (آموزش، مدیریت، برنامه‌ریزی، اطلاع‌رسانی، احساس مالکیت، اجتماعی) مشارکت شهروندان و گردشگران در حفاظت از محیط‌زیست شناسایی گردید. Beyranvandzadeh & Sharafi (2019) در پژوهشی به بررسی ابعاد و پیامدهای اجتماعی موثر بر توسعه صنعت گردشگری در محور گردشگری خرم آباد، پلدختر، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد، افزایش حس تعلق مکانی، افزایش مدت اقامت گردشگران، تمایل به سکونت و ماندگاری، افزایش همبستگی اجتماعی و تغییرات فرهنگی در زندگی به ترتیب الویت از مهم‌ترین پیامدهای اجتماعی اثرگذار در توسعه گردشگری منطقه مورد مطالعه هستند. Lin & Simmons (2017) در پژوهشی با عنوان "همکاری بین شبکه‌ای ساختاریافته: مشارکت عمومی در برنامه‌ریزی گردشگری در جنوب چین" با استفاده از یک استراتژی تحقیق کیفی، ساخت نظری مشارکت جامعه در برنامه‌ریزی گردشگری را برای تحلیل فرآیند برنامه‌ریزی یک مقصد گردشگری در جیانو چانگ وی، شنژن، چین اعمال می‌کند. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که: (۱) مشارکت مردمی نقش بسزایی در تدوین و اجرای طرح مقصد گردشگری در منطقه مورد مطالعه داشته است. (۲) همکاری ساختاریافته بین شبکه‌ای به رهبری سازمان‌های غیردولتی و دولتی

گردشگری اجتماع محور منافع زیادی را برای ساکنان و مقصد ایجاد می کند و استانداردهای بالاتری را برای زندگی ساکنان آن مقصد فراهم می آورد که به ارتقای تصویر مقصد می انجامد (Anstrand, 2006: 20).

اگرچه اهمیت مشارکت عمومی در برنامه ریزی گردشگری پایدار در دموکراسی های غربی به خوبی تثبیت و آزمایش شده است، اما روند توسعه آن در کشورهای جهان سوم، در حال توسعه است (Lin and Simmons, 2017: 135). نمونه بارز این موضوع، در کشور ایران، بالاخص در شهر قوچان در استان خراسان رضوی می باشد. این شهر دارای انواع مختلف جاذبه های گردشگری همچون اکوتوریسم، تاریخی و فرهنگی و... می باشد. علاوه بر این قرارگیری میان شهرهای مهم مشهد، نیشابور، سبزوار، بجنورد و عشق آباد، پایتخت ترکمنستان، بر اهمیت گردشگری این شهر افزوده است، ولی با وجود این پتانسیل ها در حوزه گردشگری به گفته اکثر مدیران و برنامه ریزان، شهر قوچان در زمینه گردشگری با مشکلات و معضلات زیادی روبرو است. لذا برای توسعه گردشگری و دستیابی به گردشگری پایدار، باید مشارکت جوامع محلی، مشاوره با افراد ذی نفوذ و عامه مردم، آموزش های گردشگری در حوزه گردشگری مورد توجه قرار گیرد. در این راستا مدیریت شهری قوچان در جهت تقویت اقتصاد شهری و گسترش خدمات اجتماعی برای شهروندان و رونق گردشگری شهری، باید از ظرفیت ها و مشارکت مردمی با توجه به ساختار و پیشینه شهر، استفاده مفید نماید. لذا مسئله اساسی در این پژوهش بررسی نقش مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری شهری در قوچان، می باشد، تا با استفاده از خرد جمعی و مشارکت دادن مردم در امور و مسائل مختلف در آنها نوعی احساس تعلق ایجاد شود. لذا، در این پژوهش، مجموعه ابعاد و شاخص های مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری شهری و عوامل موثر بر آن با استفاده از روش تئوری زمینه ای (نخبه محور) تعیین می گردد.

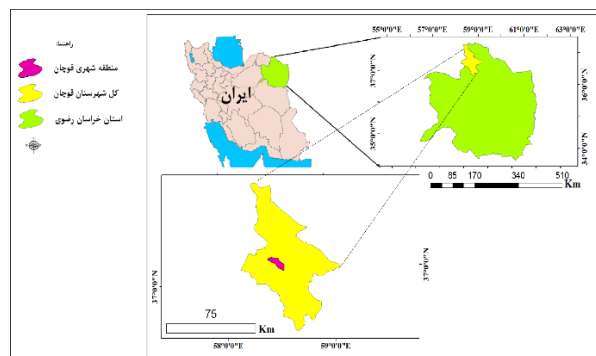
۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر، از نظر هدف، بنیادی-کاربردی و دارای ماهیت توصیفی-تحلیلی و از نظر روش، در گروه پژوهش های کیفی قرار دارد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از روش گراند تئوری استفاده شد. در این پژوهش از رویکرد سیستماتیک اشتروس و کوربین برای نظریه داده بنیاد استفاده شد. از آنجا که نظریه زمینه یابی، مبتنی بر روشی کاملاً استقرایی بود؛ لذا پژوهشگر بجای آزمودن نظریه های موجود، خود به تدوین یک نظریه می پردازد. بنابراین، متغیرهای مورد بررسی بر اساس چارچوب نظری و بر اساس مقوله ها شناسایی و اکتشاف شد. روش گردآوری اطلاعات به دو صورت مطالعات اسنادی و کتابخانه ای و تحقیقات میدانی (مصاحبه)، بود. لذا از مصاحبه عمیق بدون ساختار مبتنی بر مطالعه اکتشافی بهره گرفته شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از روش گراند تئوری استفاده شد. تحلیل داده ها در این روش، با استفاده از سیستم کدگذاری باز (شناسایی مقوله ها)، کدگذاری محوری (پروردن مقوله ها) و کدگذاری انتخابی یا گزینشی (انتخاب نهایی مقوله ها) انجام شد. در این پژوهش نمونه گیری تا مرحله اشباع (کفایت) نظری پیش رفت؛ نمونه گیری از نوع غیراحتمالی به صورت نمونه گیری هدفمند بود. در مجموع ۳۰ مصاحبه عمیق صورت گرفت. مصاحبه ها (بین ۶۰ تا ۹۰ دقیقه) ضبط و یادداشت و بلافاصله پیاده شد.

۲.۱. معرفی محدوده مورد مطالعه

شهر قوچان، یکی از شهرهای استان خراسان رضوی و در ۱۲۰ کیلومتری شمال غرب مشهد واقع شده است. فاصله این شهر تا استان خراسان شمالی ۱۳۹ کیلومتر است همچنین این شهر به فاصله حدود ۱۲۰ کیلومتر از مشهد و ۸۴ کیلومتر تا باجگیران، ۱۰ کیلومتر تا شهر عتیق، مرز ایران و ترکمنستان، قرار دارد و فاصله این شهر تا مرکز کشور ترکمنستان، یعنی شهر عشق آباد، حدود ۱۱۸ کیلومتر است. قوچان یکی از شهرهای مرتفع شمال شرقی خراسان است. طول شرقی این شهر ۵۸ درجه و ۳۰ دقیقه، عرض شمالی آن ۳۷ درجه و ۷ دقیقه است. این شهر را ارتفاعات اصلی

البرز که تا هزار مسجد امتداد یافته و با رشته کوه دیگری تا شمال تبادکان ادامه دارد، محصور کرده است.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه، منبع: Authors, 2024

و شهرسازی، شورای شهر قوچان) مشغول به فعالیت می‌باشند، همچنین ۱۶ نفر با (۵۳/۳۳) دارای مدرک مقطع دکتری بودند.

۳. یافته‌های تحقیق

۱.۳. یافته‌های توصیفی

از تعداد ۳۰ نفر که به سئوالات نگارنده پاسخ داده‌اند، ۲۶ نفر (۸۶/۶۶) درصد مرد و ۴ نفر (۱۳/۳۴) درصد زن بوده‌اند. همچنین، از مجموع ۳۰ پاسخگو، مشخص شد که بیشترین تعداد در گروه سنی ۳۰-۴۵ سال قرار دارند که (۶۵/۰۰) درصد می‌باشد. تعداد ۱۲ نفر از متخصصان معادل (۴۰/۰۰) درصد استاد دانشگاه، تعداد ۱۸ نفر (۶۰/۰۰) درصد در کارکنان و مدیران در سازمان‌های ذی‌ربط (شهرداری، فرمانداری، معماری

۱.۳. یافته‌های استنباطی

عوامل علی

عوامل علی باعث شکل‌گیری پدیده با طبقه محوری می‌شوند. این عوامل مجموعه‌ای از طبقه‌ها و ویژگی‌هایشان است که مقوله اصلی را تحت تاثیر قرار می‌دهد. جدول (۱) عوامل علی که منجر به مشارکت شهروندان در راستای توسعه گردشگری قوچان می‌گردد به تفکیک مفاهیم و مقوله‌ها یا طبقاتی که این مفاهیم در آن‌ها دسته‌بندی می‌شوند را نشان داده است.

جدول ۱. عوامل علی مؤثر در مشارکت شهروندان در راستای توسعه گردشگری قوچان

مقوله‌ها (طبقات)	مفاهیم	مصاحبه شوندگان
گرایش به مشارکت و کارایی شهروندان	اهمیت نشان دادن مشارکت شهروندان در امر توسعه گردشگری	X1, X2, X3, X5, X9, X10, X15, X18, X18
	افزایش میزان درگیری اجتماعی شهروندان	X2, X3, X5, X19, X21, X22, X26, X30
	تقویت احساس شهروندان در مورد میزان کارایی‌شان در مشارکت	X1-X30
	ویژگی‌های اجتماعی شهروندان	X2, X5, X7, X11, X12, X14, X16
	خصوصیات شخصیتی فرد	X2, X3, X6
	افزایش تجربه سیاسی و دانش شهروندان	X5, X12, X17, X21, X22
توسعه نهادهای مدنی	ایجاد تشکلهای مردمی و خودجوش	X1, X2, X3, X5, X9, X10, X15, X18, X18
	گسترش فعالیت‌های مدنی، عمومی و مردمی در برنامه‌ریزی مدیریت شهری	X2

X11, X15, X19	آموزش شهروندی از طریق بالا بردن سطح اطلاعات و سطح فرهنگی شهروندان از طریق سازمان‌های غیردولتی و آموزش و پرورش	افزایش آگاهی و اطلاع‌رسانی
X3, X5, X6	آگاهی و اطلاع‌رسانی به شهروندان در زمینه مزایای گردشگری و توسعه آن در شهر	
X11, X15, X19, X21	آگاهی و اطلاع‌رسانی به شهروندان در زمینه اثرات مشارکت نکردن آنها در گردشگری	
X30	افزایش آگاهی در بین سازمان‌ها در زمینه تاثیرگذاری مشارکت شهروندان	
X12, X19, X21, X24	ایجاد کارگاه‌ها و همایش‌های مختلف در افزایش آگاهی و اطلاع‌رسانی به تمامی ذینفعان	
X25, X38	ایجاد کانال‌های کافی از سوی دولت برای انتقال اطلاعات به فرایند گردشگری	
X22	ارزیابی سالانه از میزان مشارکت در گردشگری	ارزیابی میزان مشارکت و شناسایی آن در ابعاد مختلف
X2, X3, X6	شناسایی نقاط قوت، ضعف مربوط به مشارکت شهروندان در گردشگری	
X5, X12, X17, X21, X22	تبیین فرصت‌ها و تهدیدات پیش‌روی گردشگری از طریق مشارکت شهروندان	

منبع: Research findings (2024)

... "از سوی دیگر، ویژگی‌های اجتماعی مردم، خصوصیات شخصیتی و افزایش تجربه سیاسی آنها می‌تواند نقطه قوت مثبتی در راستای مشارکت آنها محسوب شود. متخصص دیگر نیز اشاره نمود:

... "تصور مردم از سازمان‌های مرتبط تصویری است که سازمان‌ها فقط می‌خواهند به شیوه‌ها و عناوین مختلف از مردم پول دریافت کنند و ازای آن نیز خدمات قابل توجهی به آنها ارایه نمی‌شود. این تصور منجر به این شده که در مقابل سازمان‌های گردشگری جبهه‌گیری کرده و خدمات آنها را در تضاد با منافع خود می‌دانند..."

- توسعه نهادهای مدنی

دومین عامل علی موثر در گسترش مشارکت شهروندان در گردشگری، توسعه نهادهای مدنی است. از این رو، متخصصان مطرح نمودند:

... "لازم است تشکلهای مردمی و خودجوش در قوچان ایجاد شود..."

... "همچنین فعالیت‌های مدنی، عمومی و مردمی در برنامه‌ریزی مدیریت شهری نیز گسترش یابد..."

- افزایش آگاهی و اطلاع‌رسانی

مطابق جدول (۱)، مقولات: گرایش به مشارکت و کارایی شهروندان، توسعه نهادهای مدنی، افزایش آگاهی و اطلاع‌رسانی و ارزیابی میزان مشارکت و شناسایی آن در ابعاد مختلف؛ از عوامل علی موثر در مشارکت شهروندان در راستای توسعه گردشگری در قوچان محسوب شدند، که در ادامه به شرح هر یک از آنها پرداخته شد:

- گرایش به مشارکت و کارایی شهروندان

یکی از عوامل موثر در مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری قوچان، گرایش به مشارکت و کارایی شهروندان است. از این رو، مصاحبه‌شوندگان اینگونه اذعان نمودند:

... "احساس بی‌قدرتی مردم قوچان در رابطه با سازمان‌های ذی-ربط گردشگری و مدیران اجرایی در حد بالایی است، تصور مردم از سازمان‌های مربوطه این است که هیچ قدرتی در برابر آنها ندارند و باید تابع بی‌چون و چرای تصمیمات اتخاذ شده از سوی آنها باشند. در حالی که سازمان‌های مرتبط می‌توانند با احترام به آراء نظرات، انتقادات و پیشنهادات شهروندان و اعمال خواسته‌های آنان، احساس بی‌قدرتی را در بین مردم کاهش دهند و از این طریق زمینه مشارکت آنها را در گردشگری فراهم نمایند..."

... "شاید یکی از مهم‌ترین مسائل در عدم شناخت مشارکت شهروندان و میزان اثرات آنها در توسعه گردشگری، نبود ارزیابی آن به طور سالانه است. از این رو، لازم است یک ارزیابی سالانه از مشارکت و میزان آن در طرح‌های گردشگری اتخاذ گردد..."

... "از سوی دیگر، نقاط قوت، ضعف‌های مربوط به مشارکت شهروندان در گردشگری به طور کامل مورد بررسی قرار گیرد، و با شناسایی فرصت‌ها و تهدیدات پیش‌روی گردشگری از طریق مشارکت شهروندان، راهبردها و استراتژی‌های لازم ارائه گردد..."

عوامل زمینه‌ای (بستر حاکم)

به عوامل خاصی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند، بستر گفته می‌شود و تمایز آنها از عوامل علی مشکل است. این عوامل را مجموعه‌ای از مفاهیم، طبقه‌ها یا متغیرهای زمینه‌ای تشکیل می‌دهند، در مقابل عوامل علی مجموعه‌ای از متغیرهای فعال است. متغیرهای بسیار مرتبط را ذیل عوامل علی و متغیرهایی با ارتباط کمتر را ذیل بستر حاکم طبقه‌بندی می‌کنند. جدول (۲) عوامل زمینه‌ای که منجر به مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری قوچان، می‌گردد به تفکیک مفاهیم و مقوله‌ها یا طبقاتی که این مفاهیم در آن‌ها دسته‌بندی شدند را نشان داده است.

سومین عامل علی موثر در گسترش مشارکت شهروندان در گردشگری، افزایش آگاهی و اطلاع‌رسانی است. بر این اساس، متخصصان مطرح نمودند:

... "بخشی از مشارکت نکردن شهروندان در توسعه گردشگری، نبود آگاهی و دانش لازم در زمینه تأثیر آنها در شهر است. از این رو، لازم است برای بالا بردن سطح اطلاعات و سطح فرهنگی شهروندان از سازمان‌های غیردولتی و آموزش پرورش کمک گرفت..."

... "از سوی دیگر، میزان آگاهی و اطلاع‌رسانی به شهروندان در زمینه مزایای گردشگری و اثرات آن در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیطی و کالبدی نیز تقویت گردد..." متخصصان دیگر نیز اشاره نمودند:

... "می‌توان با ایجاد کارگاه‌ها و همایش‌های مختلف، اطلاعات لازم به تمامی ذینفعان از جمله (مردم محلی، مدیران اجرایی در سازمان‌های ذی‌ربط، نهادهای دولتی و غیردولتی، و ...) در زمینه اثرات و منافع حاصل از گردشگری با رویکرد مشارکت داده شود..."

ارزیابی میزان مشارکت و شناسایی آن در ابعاد مختلف

در نهایت چهارمین عامل علی در مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری در قوچان، ارزیابی مشارکت و شناسایی آن در ابعاد مختلف است. از این رو، مصاحبه‌شوندگان اذعان نمودند:

جدول ۲. عوامل زمینه‌ای مؤثر در راستای مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری قوچان

مقوله‌ها (طبقات)	مفاهیم	مصاحبه‌شوندگان
تقویت سرمایه و مشارکت اجتماعی شهروندان	توسعه سازوکار مناسب برای تقویت گفت و گو و تبادل نظر بین نمایندگان اقشار مختلف محلی	X2, X5, X7, X8
	افزایش مشارکت مردم محلی در طرح‌های توسعه از جمله گردشگری	X22, X25, X27
	مشارکت اقشار فقیر در فرایند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی و تقسیم مسئولیت‌های اجتماعی	X11, X14, X16
	تقویت حس هویت جمعی در بین مردم محلی	X1
	تغییر رویکرد توسعه از بالا به پایین به (پایین به بالا)	X5, X8, X9, X11, X14, X18, X19
	عدم دیدگاه بخشی به گردشگری	X22, X25, X26, X29, X30
	کاهش تعدد تصمیم‌گیری در زمینه گردشگری در سازمان‌های مرتبط	X3, X4

X23, X25, X28	محدود شدن دخالت سازمان‌های دولتی در برنامه‌ریزی گردشگری و سیاستگذاری آن	کاهش تعدد عوامل و سازمان‌های تصمیم‌گیرنده گردشگری
X2, X3, X4, X5, X6	همکاری و انسجام بین مردم محلی و مسئولین در سازمان‌های گردشگری	مدیریت یکپارچه
X25, X22, X26, X27, X30	تقویت حس اعتماد مردم به مدیران اجرایی	
X25, X22, X26, X27, X30	تقویت در حس پاسخگویی مدیران نسبت به طرح‌های توسعه از جمله گردشگری	
X25, X22, X26, X27, X30	به روز بودن و آگاهی از مسائل روز	سواد فناوری در زمینه گردشگری
X25, X22, X26, X27, X30	آگاهی نسبت به رویدادهای جهانی (گردشگری، مشارکت شهروندان و ...)	
X25, X22, X26, X27, X30	تمایل به یادگیری دانش گردشگری با مطالعه	
X25, X22, X26, X27, X30	افزایش میل به دانستن و یادگیری از طریق فناوری‌های اطلاعات	

منبع: Research findings (2024)

... "در بحث مشارکت، حتی اقشار فقیر جامعه قوچان باید در فرایند تصمیم‌گیری و مسئولیت‌های اجتماعی مشارکت داشته باشند..."

کاهش تعدد عوامل و سازمان‌های تصمیم‌گیرنده گردشگری

از دیگر عوامل زمینه‌ای موثر در مشارکت شهروندان در گردشگری، تغییر ساختار قدرت در گردشگری است. در این راستا، مصاحبه‌شوندگان مطرح نمودند:

... "نوع نگاه شهروندان قوچانی به دستگاه‌ها و سازمان‌های دولتی، نگاهی منفی است، به طوری که شهروندان معتقدند اولاً توزیع و امکانات و منابع گردشگری در جامعه عادلانه نیست و همه افراد دسترسی یکسان و برابر به منابع ندارند، اقدامات دولت و دستگاه‌های دولتی تأثیری در بهبود زندگی شهروندان ندارند، و از این طرح‌های مربوط به گردشگری نیز به نوبه آن نتایج مطلوبی در بر نخواهد داشت، بخاطر اینکه تمرکزگرایی در سطح بالا دولت بسیار زیاد است..."

... "نسبت به گردشگری در بسیاری از سازمان‌های مرتبط دیدگاه بخشی وجود دارد، و از سوی دیگر، تعداد سازمان‌هایی که تصمیم‌گیری‌های لازم را در توسعه گردشگری انجام می‌دهند بسیار بالاست..."

مطابق جدول (۲)، مقولات: تقویت سرمایه و مشارکت اجتماعی شهروندان، تغییر ساختار قدرت در گردشگری، مدیریت یکپارچه، سواد فناوری در زمینه گردشگری به عنوان زمینه‌ای موثر در مشارکت شهروندان در راستای توسعه گردشگری در قوچان شناسایی شدند، که بر اساس داستان‌گویی به بررسی هر یک از آنها در ادامه پرداخته شد:

تقویت سرمایه و مشارکت اجتماعی شهروندان

با توجه به ابعاد توسعه گردشگری در زمینه‌های مختلف زندگی شهروندان قوچان در ابعاد مختلف، و برنامه‌ریزی در جهت دستیابی به وضعیت مطلوب و تلاش در جهت تحقق آن، ضروری است لوازم و تبعات رسیدن به توسعه گردشگری پایدار را بپذیریم و از تمامی منابع و امکانات انسانی نیز به صورت مطلوب و حساب شده بهره ببریم. از این رو، یکی از لوازم برنامه‌ریزی در دنیای جدید گردشگری، توجه به سرمایه و مشارکت اجتماعی شهروندان است. از این رو، متخصصان مطرح نمودند:

... "سازوکارهای مناسب برای تقویت گفت و گو و تبادل نظر بین نمایندگان اقشار مختلف مردم محلی در قوچان ایجاد گردد..."

– سواد فناوری در زمینه گردشگری

در نهایت چهارمین عامل زمینه‌ای موثر در گسترش مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری، سواد فناوری در زمینه گردشگری است. از این رو متخصصان به موارد ذیل اشاره نمودند:

... "شهروندان باید نسبت به رویدادهای جهانی (گردشگری، مشارکت شهروندان و ...) آگاهی‌های لازم را داشته باشند..."
 ... "تمایل به یادگیری دانش‌های مربوط به گردشگری هم برای شهروندان و هم مسئولین باید از طریق فناوری‌های اطلاعات صورت گیرد..."

✚ عوامل مداخله‌گر

عوامل مداخله‌گر عواملی هستند که راهبردها از آنها متأثر می‌شوند. این عوامل را مجموعه‌ای از متغیرهای میانجی و واسط تشکیل می‌دهند که مداخله سایر عوامل را تسهیل یا محدود می‌کنند و صبغه علی و عمومی دارند. جدول (۳)، عوامل مداخله‌گر موثر در مشارکت شهروندان در راستای توسعه گردشگری قوچان می‌گردد، به تفکیک مفاهیم و مقوله‌ها یا طبقاتی که این مفاهیم در آن‌ها دسته‌بندی شدند را نشان داده است.

... "همچنین دخالت‌های سازمان‌های دولتی در همه برنامه‌های گردشگری زیاد است که باید محدود گردد..."

– مدیریت یکپارچه

سومین عامل زمینه‌ای در مشارکت شهروندان، مدیریت یکپارچه است. بر این اساس، متخصصان مطرح نمودند:
 ... "حتی اگر شرایط مشارکت در بین شهروندان فراهم شود، آنچه که باعث عدم ترغیب شهروندان در این امر می‌گردد، نبود همکاری و انسجام بین مردم محلی و مسئولین است. چرا که هر یک از دید خود به مسئله گردشگری می‌اندیشند، بدون آنکه همدیگر را بتوانند درک کنند و از منافع یکدیگر باخبر باشند..."

... "از سوی دیگر، شهروندان به مدیران اجرایی اعتماد ندارند، از دید آنها، بسیاری از طرح‌های توسعه شهری قوچان از جمله گردشگری بدون موفقیت و نبود اثر مثبت در وضعیت اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و محیطی رها شده و دیگر مردم به مدیران و مسئولین اعتمادی ندارند..."

... "همچنین توان پاسخگویی و کارایی مدیران در طرح‌های گردشگری بسیار پایین است که همین امر در کاهش مشارکت شهروندان تأثیر داشته، از این رو لازم است حکمروایی خوب شهری ایجاد شود..."

جدول ۳. عوامل مداخله‌گر مؤثر در مشارکت شهروندان در راستای توسعه گردشگری قوچان

مقوله‌ها (طبقات)	مفاهیم	مصاحبه شوندگان
حمایت حاکمیت دولت از شهروندان و نظرات عمومی آن‌ها	ایجاد مراکز پژوهشی و مطالعه محور مبنی بر جذب نظرات عمومی شهروندان در گردشگری	X12, X15
	ایجاد بانک نظرات شهروندان به صورت الکترونیکی در سازمان‌های ذی ربط گردشگری از جمله میراث فرهنگی و گردشگری، شهرداری، فرمانداری و ...	X1, X19, X22, X24
	حمایت از نخبه‌های شهری قوچان در تقویت اندیشه‌ورزی	X30
	ایجاد کمیته راهبردی در زمینه گردشگری در بین سازمان‌های ذی ربط با مردم محلی	X2, X5, X7
اصلاح رفتار سیاسی	حاکمیت شبکه‌های ضابطه‌ای به جای رابطه در شهر قوچان	X2, X5, X7
	ترجیح منافع محلی و ملی بر منافع جناحی در جامعه	X2, X5, X7
	عدم نگاه سیاسی به پروژه‌های گردشگری	X14
ایجاد شبکه‌ای از ذینفعان گردشگری	شناسایی ذینفعان گردشگری در شهر قوچان	X13, X16, X19, X21, X22
	مشخص کردن ویژگی‌ها، منافع، توانایی، نقش‌ها، دیدگاه‌ها، ارزش‌ها، دستور کارها، منابع، کنش‌ها و واکنش‌های متفاوت ذینفعان گردشگری	X24, X25
	ایجاد بسترهای قانونی همسو با ترغیب شهروندان به مشارکت با سازمان‌های ذی ربط گردشگری	X18, X19

X21, X22, X26	بازخوردگیری عملکرد خط‌مشی‌های پیشین در زمینه گردشگری و مشارکت	تنظیم مقررات و قوانین
X26, X27	جلوگیری از قوانین دست و پاگیر سازمان‌ها	در زمینه گردشگری و
X1, X14, X19	تبیین و اجرایی شدن حقوق شهروندی و توجه به مطالبات شهروندی و جایگاه قانونی آن	مشارکت شهروندان

منبع: Research findings (2024)

نتایج جدول (۳)، نشان داد، عوامل مداخله‌گر در مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری شامل: حمایت حاکمیت دولت از شهروندان و نظرات عمومی آنها، اصلاح رفتار سیاسی، ایجاد شبکه‌ای از ذینفعان گردشگری و تنظیم مقررات و قوانین در زمینه گردشگری و مشارکت شهروندان هستند، که در ادامه نیز به شرح هر یک از آنها پرداخته شد:

- حمایت حاکمیت دولت از شهروندان و نظرات عمومی آنها

اولین عامل مداخله‌گر شناسایی شده در مشارکت شهروندان، حمایت حاکمیت دولت از شهروندان و نظرات عمومی آنها است. در این رابطه، متخصصان مطرح نمودند:

"لازم است مراکز پژوهشی و مطالعه‌محور بر جذب نظرات عمومی شهروندان در توسعه گردشگری قوچان ایجاد شود..."
 "... از سوی دیگر، لازم است بانک نظرات شهروندان به صورت الکترونیکی در سازمان‌های مرتبط گردشگری از جمله میراث فرهنگی و گردشگری و ...، ایجاد گردد تا با همسویی نظرات مطرح شده راهکارهای لازم در گسترش مشارکت آنها از سوی سازمان‌های مرتبط ارائه شود..."

"نخبگان و تحصیل‌کردگان شهری قوچان می‌توانند پلی میان مردم محلی و مسئولین در سازمان‌های مرتبط باشند، از این رو، لازم است از آنها حمایت گردد و اندیشه‌های آنها در راستای بهبود مشارکت شهروندان لحاظ گردد..."

همچنین قابل ذکر است، می‌توان با ایجاد یک کمیته راهبردی گردشگری در بین سازمان‌های ذی‌ربط و مردم محلی، زمینه همکاری و مشارکت را گسترش داد..."

- اصلاح رفتار سیاسی

اصلاح رفتار سیاسی از دیگر عوامل مداخله‌گر در این امر محسوب می‌شود. از این رو:
 "... حاکمیت شبکه‌های ضابطه‌ای به جای رابطه در شهر قوچان..."

"... ترجیح منافع محلی و ملی بر منافع جناحی در جامعه..."

"... عدم نگاه سیاسی به پروژه‌های گردشگری..."

حاکمیت شبکه‌های رابطه‌ای در بین سازمان‌های ذی‌ربط مانع از حضور مشارکت شهروندان در قوچان می‌گردد، و از سوی دیگر، بسیاری از جناح‌های سیاسی و اقتصادی با لحاظ کردن پروژه‌های گردشگری صرفاً از دید اقتصادی و سیاسی، منافع ملی و محلی را نادیده می‌گیرند و به گردشگری از نوع جامعه-محور توجه ویژه‌ای ندارند.

- ایجاد شبکه‌ای از ذینفعان گردشگری

در رابطه با عامل شناسایی شده، متخصصان مطرح نمودند:
 "... یکی از موارد مهم در شناسایی ذینفعان گردشگری، شبکه‌های اجتماعی موجود در درون آنهاست چرا که تصمیم‌گیری جمعی، مشارکت و مدیریت مشارکتی فعالیت‌های گردشگری را تسهیل می‌کند..."

"... جامعه محلی در قوچان شاید آمادگی مبادرت به تصمیم‌گیری جمعی از طریق نهادها یا فعالیت‌های گوناگونی از قبیل بنیادهای محلی، گردهمایی‌های مذهبی و ...، را داشته باشند. از این رو، هر اندازه سنت تصمیم‌گیری جمعی قوی‌تر باشد، اصول توسعه گردشگری بهتر اقتباس می‌گردد. علاوه بر این، ذینفعان گردشگری معمولاً به شدت شکننده، پراکنده و ناهمگون هستند. که احتمالاً همین موضوع جلوی حضور، تشریک مساعی و پشتیبانی ذینفعان در همه فازهای توسعه گردشگری گرفته شود..."

... "قوانین دست و پاگیر همیشه مانع بزرگی بر سر راه مشارکت شهروندان محسوب می‌شوند، از این رو لازم است از این قوانین جلوگیری به عمل آید..."

... "همچنین لازم است حقوق شهروندان و مطالبات شهروندی و جایگاه قانونی آنها تبیین و اجرا شود..."

راهِبردها (کنش‌ها و تعاملات)

راهِبردها بیانگر رفتارها، واقعیت‌ها و تعاملات هدف‌داری هستند که تحت تأثیر عوامل مداخله‌گر و بستر حاکم حاصل می‌شوند. جدول (۴) راهبردهایی که منجر به موثر در مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری قوچان می‌گردد به تفکیک مفاهیم و مقوله‌ها یا طبقاتی که این مفاهیم در آن‌ها دسته‌بندی شدند.

... "همچنین لازم است، ویژگی‌ها، منافع، توانایی، نقش‌ها، دیدگاه‌ها، ارزش‌ها، دستور کارها، منابع، کنش‌ها و واکنش‌های متفاوت ذینفعان گردشگری شناسایی گردد..."

تنظیم مقررات و قوانین در زمینه گردشگری و مشارکت شهروندان

در نهایت آخرین عامل مداخله‌گر در مشارکت شهروندان قوچانی در راستای توسعه گردشگری، مقررات و قوانین است. از این رو مصاحبه‌شوندگان به موارد ذیل اشاره نمودند:

... "بسترهای قانونی همسو با ترغیب شهروندان به مشارکت با سازمان‌های ذی ربط گردشگری باید صورت گیرد..."

... "عملکرد خط مشی‌های پیشین در زمینه گردشگری و مشارکت شهروندان باید مورد ارزیابی قرار گیرد..."

جدول ۴. راهبردهای مؤثر در مشارکت شهروندان در راستای توسعه گردشگری قوچان

مقوله‌ها (طبقات)	مفاهیم	مصاحبه‌شوندگان
سناریوهای آینده‌نگاری جامع در تصمیمات سازمان‌ها در زمینه مشارکت شهروندان	تصمیم‌گیری راهبردی در زمینه توسعه گردشگری با رویکرد مشارکت شهروندان	X2, X3, X4, X5, X6
	تدوین سناریوهای باقابلیت امکان وقوع و پذیرفتی از حال به آینده	X25, X22, X26, X27, X30
	تدوین سناریوهای متمرکز بر تصمیم‌گیری	X25, X22, X26, X27, X30
امکان استفاده از راه‌حل‌های خلاقانه برای حل مشکلات مربوط به مشارکت شهروندان در گردشگری	برگزاری جشنواره‌ها و جشن‌ها برای جذب شهروندان	X2, X3, X4, X5, X6
	حمایت از برنامه‌های گردشگری کارآفرینی توسط مسئولان محلی	X3, X7
	ترغیب نوآوری در بین اهالی قوچانی در ارائه خدمات گردشگری	X10, X11
	پذیرش باورها و ارزش‌های جدید توسط شهروندان	X9
انعطاف‌پذیری و پذیرش شهروندان	استفاده از نمادهای فرهنگی و محلی و ملی در معابر و میادین محله	X14, X17, X19
	گرایش مردم به سمت ایده‌های جدید	X2, X5, X7, X8
	طرح‌ریزی برنامه‌های مدون گردشگری مشارکتی در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی با کمک نهادهای علمی موجود در منطقه همچون دانشگاه آزاد و ...	X22, X25, X27
اولویت با توسعه جامعه محور (مردم محور) به جای توسعه دولت محور برای افزایش کارآمدی گردشگری	جایگزینی برنامه‌های گردشگری مردمی با طرح‌های گردشگری دولتی	X11, X14, X16
	تبدیل قوچان به قطب گردشگری کشور از طریق ایجاد برنامه‌های مدون گردشگری مشارکتی در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی	X25, X16
تقویت رویکرد مشارکتی	جایزگی گردشگری مشارکتی با گردشگری دولتی و سلسله مراتبی	X20
	فراهم آوردن شرایط سرمایه‌گذاری شهروندان در طرح‌های گردشگری	X1, X19, X22, X26

افزایش ترغیب شهروندان با واگذاری مشاغل گردشگری به آنها	واگذاری مشاغل موجود در سایت‌های گردشگری به شهروندان	X1, X19, X22, X26
--	---	-------------------

منبع: Research findings (2024)

"... امکان استفاده از راه حل های خلاقانه برای حل مشکلات مربوط به مشارکت شهروندان در گردشگری..."
 "... برگزاری جشنواره ها و جشن ها برای جذب شهروندان..."
 "... حمایت از برنامه های گردشگری کارآفرینی توسط مسئولان محلی..."
 "... ترغیب نوآوری در بین اهالی قوچانی در ارائه خدمات گردشگری..."

- انعطاف پذیری و پذیرش شهروندان

سومین راهبرد موثر، انعطاف پذیری و پذیرش شهروندان قوچانی است. از این رو:
 "... باورها و ارزش های جدید توسط شهروندان باید مورد پذیرش قرار گیرد..."
 "... در پذیرش شهروندان نسبت به مشارکت، نمادهای فرهنگی، محلی و ملی در معابر و میادین محله ها در طرح های گردشگری باید لحاظ گردد..."

- اولویت با توسعه جامعه محور (مردم محور) به جای توسعه دولت محور برای افزایش کارآمدی گردشگری

در رابطه با عامل شناسایی شده، متخصصان مطرح نمودند:
 "... در شهر قوچان با وجود جاذبه های گردشگری منحصر به فرد، منافع گردشگری به صورت نامتوازن توزیع شده و در اختیار مردم محلی قرار نگرفته است، به نحوی که بیشتر جوامع محلی در منطقه، مشارکتی در گردشگری نداشته و از منافع آن بهره مند نیستند. از این رو لازم است برنامه های مدون گردشگری مشارکتی در زمینه های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست محیطی با کمک نهادهای علمی موجود در منطقه همچون دانشگاه آزاد و ...، طراحی شود..."

مطابق جدول (۴)، مقولات: سناریوهای آینده نگاری جامع در تصمیمات سازمان ها در زمینه مشارکت شهروندان، ابتکار عمل و نوآوری، انعطاف پذیری و پذیرش شهروندان، تقویت رویکرد مشارکتی، اولویت با توسعه جامعه محور (مردم محور) به جای توسعه دولت محور برای افزایش کارآمدی گردشگری و افزایش ترغیب شهروندان با واگذاری مشاغل گردشگری به آنها، به عنوان راهبردهای موثر در مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری قوچان استخراج شدند. در ادامه نیز به شرح هر یک از آنها پرداخته شد:

- سناریوهای آینده نگاری جامع در تصمیمات سازمانها در زمینه مشارکت شهروندان

یکی از راهبردهای مهم در مشارکت شهروندان، تدوین سناریوهای آینده نگاری در تصمیمات سازمان ها است. از این رو لازم است:

"... تصمیم گیری های راهبردی با تدوین سناریوهای متمرکز بر شهر قوچان، آداب و رسوم مردم محلی، تاریخ، فرهنگ، اقتصاد، اجتماع، کالبدی و ...، اتخاذ گردد.

"... همیشه در بسیاری از مقالات پژوهشی، در زمینه گردشگری و ارتقاء مشارکت در آن، سناریوهای متعددی مورد بررسی قرار می گیرد، سناریوهایی که هیچ سنخیتی با منطقه ندارد و فقط در حد تکلیف پیشنهاد می گردد. از این رو لازم است سناریوهای با قابلیت امکان وقوع در شهر قوچان از زمان حال و آینده گردشگری تدوین گردد..."

- ابتکار عمل و نوآوری

از دیگر راهکارهای موثر در مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری، ابتکار عمل و نوآوری است. در این رابطه، مصاحبه شوندگان به موارد ذیل اشاره نمودند:

در نهایت در رابطه با این عامل؛ مصاحبه‌شوندگان مطرح نمودند:

"... زمانی می‌توان انتظار مدیریت مشارکتی را داشت، که شهروندان حس مطلوبی نسبت به طرح‌های گردشگری داشته باشد، ایجاد حس مطلوب از طریق واگذاری مشاغل موجود در سایت‌های گردشگری به شهروندان و فراهم آوردن شرایط سرمایه‌گذاری آنها در طرح‌های گردشگری صورت می‌گیرد..."

"... در واقع، گردشگری باید از انحصار کاملاً دولتی خارج شود، و به بخش محلی و غیردولتی نیز واگذار گردد..."

پیامدها

پیامدها، مقوله‌ها و طبقاتی هستند که بیانگر نتایج و تبعات اتخاذ راهبردها می‌باشند. جدول (۵)، پیامدهایی که از مشارکت شهروندان در راستای توسعه گردشگری در شهر قوچان حاصل می‌گردد به تفکیک مفاهیم و مقوله‌ها یا طبقاتی که این مفاهیم در آنها دسته‌بندی می‌شوند را نشان می‌دهد.

"و از سوی دیگر، برنامه‌های گردشگری مردمی با طرح‌های گردشگری دولتی جایگزین شود..."

"... در واقع، اگر ساکنین محلی قوچان احساس کنند که بهره‌مندی آنها از مزایای گردشگری بیشتر از تحمیل هزینه‌های آن است، از توسعه گردشگری حمایت می‌کنند. با این حال، اگر ساکنین احساس نمایند که هزینه‌های توسعه گردشگری بیش از منافع آنهاست، به مخالفت می‌پردازند..."

- تقویت رویکرد مشارکتی

پنجمین راهکار در مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری، تقویت رویکرد مشارکتی است. از این رو لازم است:

"... قوچان به قطب گردشگری کشور تبدیل شود و از طریق ایجاد برنامه‌های مدون گردشگری مشارکتی در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی فراهم گردد..."

"... گردشگری مشارکتی با گردشگری دولتی و سلسله‌مراتبی جایگزین گردد..."

- افزایش ترغیب شهروندان با واگذاری مشاغل گردشگری به آنها

جدول ۵. پیامدهای حاصل از مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری قوچان

مقوله‌ها (طبقات)	مفاهیم	مصاحبه‌شوندگان
ایجاد انگیزه و اصلاح ادراک شهروندان نسبت به مشارکت در گردشگری	افزایش انگیزه اقتصادی و اجتماعی در بین شهروندان	X5, X8, X9, X11, X14, X18, X19
	اصلاح ادراک و نگرش شهروندان و نخبگان در جامعه شهری قوچان	X22, X25, X26, X29, X30
گردشگری پایدار	مشارکت اقتصادی جامعه محلی	X5, X8, X9, X11, X14, X18, X19
	توزیع ثروت در سطح شهر قوچان	X13, X16, X18
	همکاری و هم‌افزایی از کسب و کارها	X21, X22
	افزایش رقابت و سودآوری	X24, X30
	تاب‌آوری مشاغل گردشگری	X1, X2, X3, X6, X8, X11, X19
ایجاد گردشگری اجتماع‌محور در قوچان	بومی‌سازی الگوی گردشگری جامعه‌محوری و الگوهای اجرایی گردشگری بر اساس خصوصیات جامعه شهری قوچان	X11, X18, X19, X21, X22
	شناسایی و بررسی وضعیت ذینفعان محلی جهت توسعه گردشگری در جامعه هدف	X22

منبع: Research findings (2024)

و ایجاد گردشگری اجتماع‌محور در قوچان، به عنوان پیامدهای حاصل از مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری قوچان

مطابق جدول (۵)، مقولات: ایجاد انگیزه و اصلاح درک شهروندان نسبت به مشارکت در گردشگری، گردشگری پایدار

استخراج شدند. در این راستا، در ادامه به شرح هر یک از آنها پرداخته شد:

- ایجاد انگیزه و اصلاح ادراک شهروندان نسبت به مشارکت در گردشگری

... "با توسعه مشارکت شهروندان در گردشگری، انگیزه اقتصادی و اجتماعی در بین شهروندان افزایش می‌یابد و ادراک و نگرش آن‌ها و نخبگان شهری نسبت به مسائل شهری قوچان و طرح‌های گردشگری اصلاح و تغییر می‌کند..."

- گردشگری پایدار و ایجاد گردشگری اجتماع محور در قوچان

از پیامدهای مهم و حاصل از مشارکت شهروندان در گردشگری قوچان، گردشگری پایدار است. گردشگری پایدار به فرایندی اطلاق می‌گردد که نیازهای گردشگران و جامعه میزبان کنونی و نسل‌های آتی را برآورده می‌کند. از این رو، متخصصان به موارد ذیل اشاره نمودند:

... "مشارکت اقتصادی جوامع محلی افزایش می‌گردد..."
... "ثروت حاصل از گردشگری در بین همه ذینفعان توزیع می‌گردد..."

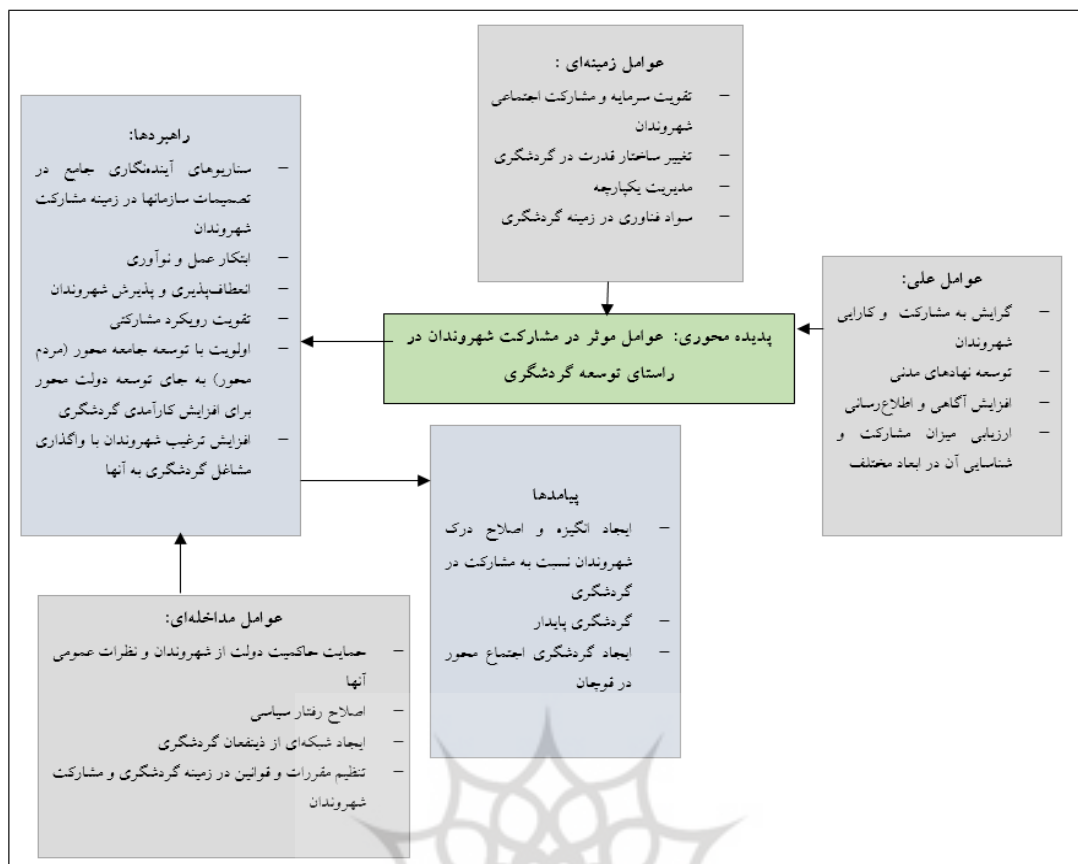
رقابت و سود آوری و کسب و کارهای گردشگری خلق می‌گردد...

و ساکنین محلی نسبت به تورم و تحریم‌های پیش‌رو، تاب‌آور می‌گردند..."

سپس با بومی سازی الگوی گردشگری جامعه محوری و الگو-های اجرایی گردشگری بر اساس خصوصیات ساکنین قوچانی، و شناسایی و بررسی وضعیت ذینفعان محلی، گردشگری اجتماع محور تقویت و ایجاد می‌گردد..."

در نهایت پس از تعیین عوامل علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها، مدل پارادایمیک ذیل ترسیم شد. شکل (۲).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۲. مدل پارادایمیک تعیین عوامل علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر، راهندها و پیامدها، منبع: Research findings (2024)

۴. بحث و نتیجه‌گیری

در طول چند دهه گذشته مشارکت جامعه به عنوان ابزاری برای القای توسعه گردشگری پایدار در کانون توجه مراکز علمی گردشگری بوده است. با توجه به تمایل روزافزون برای توسعه در زمینه‌های پایدارتر در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، افزایش قابل توجهی در تاکید بر اهمیت مشارکت جامعه در بخش گردشگری در سال‌های اخیر مشاهده شده است. این امر منجر به افزایش انتشار ادبیات در مورد این پدیده مهم و شناخته شده، هم به دلیل درک بهتر و هم به دلایل عملی شد. با این حال، هنوز تصویر روشنی از میزان و جهتی که تحقیقات مشارکت جامعه در گردشگری رشد کرده است وجود ندارد. برنامه‌ریزان گردشگری معتقدند باید از مشارکت اجتماع محلی در برنامه‌ریزی صنعت گردشگری استفاده کرد که برای این امر دو دلیل وجود دارد: اول اینکه آثار گردشگری در منطقه (مقصد محلی)، به شدت احساس می‌شود و دوم اینکه ساکنان

اجتماع محلی به عنوان عنصر اساسی در فضای مهمان‌نوازی از یک مقصد شناخته می‌شوند. لذا هدف اصلی پژوهش، مطالعه زمینه‌ای مجموعه عوامل موثر در مشارکت شهروندان در راستای گردشگری شهری در قوچان می‌باشد. از نتایج مصاحبه با افراد خبره جهت جهت شناسایی مجموعه عوامل موثر در مشارکت شهروندان در راستای گردشگری شهری در قوچان با استفاده از روش تئوری زمینه‌ای، عوامل علی، با ۱۷ مفهوم و ۴ مقوله (گرایش به مشارکت و کارایی شهروندان، توسعه نهادهای مدنی، افزایش آگاهی و اطلاع‌رسانی و ارزیابی میزان مشارکت و شناسایی آن در ابعاد مختلف)، عوامل زمینه‌ای، ۱۵ مفهوم و ۴ مقوله (تقویت سرمایه و مشارکت اجتماعی شهروندان، تغییر ساختار قدرت در گردشگری، مدیریت یکپارچه و سواد فناوری)، عوامل مداخله‌گر، با ۱۳ مفهوم و ۴ مقوله (حمایت حاکمیت دولت از شهروندان و نظرات عمومی آنها، اصلاح رفتار سیاسی، ایجاد

همراه دارد و توانایی حفظ و تقویت چنین فاکتورهایی را دارد. سوم اینکه از این طریق می‌توان از میراث طبیعی جامعه بومی حفظ و حراست کرد. به معنای دیگر، کنترل و توسعه فعالیت‌های گردشگری در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست‌محیطی از سوی شهروندان در چارچوب الگوی توسعه گردشگری مشارکت‌محور، زمینه‌ساز پایداری گردشگری است. دستیابی به چنین هدفی، متضمن سطح بالای از مشارکت جوامع محلی (شهروندان قوچانی)، تحت لوای پایداری در فرایند توسعه گردشگری است.

نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های Mohajer et al (2024); Varmazyari et al (2023); Naim Abadi & Javan (2021)، هم راستا می‌باشد.

- در نهایت با توجه به نتایج پیشنهادات ذیل ارائه می‌گردد توسعه و جذب نیروی انسانی آموزش دیده در فعالیت‌های بخش گردشگری، به منظور جذب افزایش مشارکت شهروندان.
- ترغیب نوآوری در بین اهالی قوچانی در ارائه خدمات گردشگری؛
- بسترهای قانونی همسو با ترغیب شهروندان به مشارکت با سازمان‌های ذی ربط گردشگری باید صورت گیرد؛
- بومی سازی الگوی گردشگری جامعه محوری و الگوهای اجرایی گردشگری بر اساس خصوصیات ساکنین قوچانی؛
- شناسایی و بررسی وضعیت ذینفعان محلی، گردشگری اجتماع محور؛
- جایگزینی برنامه‌های گردشگری مردمی با طرح‌های گردشگری دولتی.

شبکه‌ای از ذینفعان گردشگری و تنظیم مقررات و قوانین در زمینه گردشگری و مشارکت شهروندان)، راهبردها، با ۱۶ مفهوم و ۶ مقوله (سناریوهای آینده‌نگاری جامع در تصمیمات سازمان‌ها در زمینه مشارکت شهروندان، ابتکار عمل و نوآوری، انعطاف‌پذیری و پذیرش شهروندان، تقویت رویکرد مشارکتی، اولویت با توسعه جامعه محور (مردم محور) به جای توسعه دولت محور برای افزایش کارآمدی گردشگری و افزایش ترغیب شهروندان با واگذاری مشاغل گردشگری به آنها) و در نهایت پیامدها، با ۹ مفهوم و ۳ مقوله (ایجاد انگیزه و اصلاح درک شهروندان نسبت به مشارکت در گردشگری، گردشگری پایدار و ایجاد گردشگری اجتماع محور در قوچان)، استخراج شد.

شهر قوچان با داشتن پیشینه تاریخی و فرهنگی چند هزار ساله، در حوزه جذب گردشگر سابقه طولانی دارد، از سو دیگر شهروندان قوچان از ذینفعان توسعه گردشگری به شمار می‌آیند و مشارکت آنها در توسعه گردشگری اهمیت اساسی دارد. لذا بدونه شناسایی ابعاد و شاخص‌های مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری و عوامل موثر بر آن نمی‌توان برنامه‌ریزی مناسب و حوزه گردشگری انجام داد. لذا مشارکت شهروندان در توسعه گردشگری در قوچان با توجه به خصلت‌های که بیان خواهد شد می‌تواند زمینه‌ساز صنعت گردشگری پایدار شود: خصلت اول اینکه گردشگری مشارکت‌محور، پایداری اجتماعی را برای شهر قوچان به همراه دارد؛ چراکه در بیشتر قسمت‌ها اعضای جامعه محلی فعالیت‌های گردشگری را توسعه می‌دهند و کنترل می‌کنند و به علاوه جوامع محلی درآمدهای حاصل از آن را به طور مستقیم دریافت می‌کنند. دوم اینکه برای فرهنگ، میراث و آداب و سنن جامعه محلی احترام و ارزش به

فهرست منابع

Afshari, H., Mohammadi Yeganeh, B., Farahani, H. and Cheraghi, M. (2024). Analysis of Factors Influencing the Development of Community-Based Tourism in Rural Areas, Case Study:

Villages Targeted by Tourism in the Markazi Province. *Tourism and Leisure Time*, 9(17), 103-137. doi: 10.22133/tlj.2024.436036.1146 (In Persian)

- Ahmadi, A. (2018). Evaluating tourism potential based on geomorphological contexts in line with regional development (case study: the uramanat region). *journal of geography and regional development*, 16(1) (30), 117-135. <https://doi.org/10.22067/geography.v16i1.64999/en> (In Persian)
- Babaei, M., Khosgy, R., & Basiri, M. (2018). Feasibility and planning of Maku tourism strategies using the SWOT model. *Geographical Engineering of Territory*, 2(3), 117-130. https://www.jget.ir/article_65575.html?lang=en (In Persian)
- Badkou, B., Ghasemi siani, M., & Hoseini, S. (2022). investigating the impact of community-based tourism on development of rural communities from the perspective of the local community: a case study of paveh tourist villages. *journal of social studied in tourism*, 9(18), 205-230. [10.52547/journalitor.36164.9.18.0](https://doi.org/10.52547/journalitor.36164.9.18.0) (In Persian)
- Beyranvandzadeh, M., & Sharafi, S. (2019). Investigation of Social Dimensions and Consequences Affecting Tourism Development in Khorramabad-Poldokhtar Tourism. *Geography and Human Relationships*, 2(3), 446-455. https://www.gahr.ir/article_103949.html?lang=en (In Persian)
- Fallahi, A., Modarresi, M., & Zarei, A. (2022). Identifying and Prioritizing Cultural Barriers to Community-Based Tourism in Iran. *Geography and Environmental Planning*, 33(2), 85-102. [doi: 10.22108/gep.2022.131406.1467](https://doi.org/10.22108/gep.2022.131406.1467) (In Persian)
- Fattahi, N., Ebrahimi Jamnani, L., & ZolfaliporFar, F. (2021). Investigating and Analyzing the Causes of Citizens' and Tourist's Participation in Environmental Protection (Case Study: Mahmoudabad City). *Karafan Journal*, 18(2), 111-132. [doi: 10.48301/kssa.2021.128436](https://doi.org/10.48301/kssa.2021.128436) (In Persian)
- Ghamari, H., Marsousi, N., & Aliakbari, E. (2022). Physical-Spatial Strategies of Urban Tourism with a Participatory Approach in Kashan Region. *Physical Social Planning*, 9(3), 123-147. [doi: 10.30473/psp.2022.57385.2427](https://doi.org/10.30473/psp.2022.57385.2427) (In Persian)
- Giampiccoli, A., Hayward Kalis, J. (2012). Community-based tourism and local culture: The case of the amaMpondo, PASOS. *Revista de Turismo y Patrimonio Cultural*, 10(1), 173-188. <https://riull.ull.es/xmlui/handle/915/15786>
- Gutierrez, E.L.M, (2023), Re-examining the participation and empowerment nexus: Applications to community-based tourism, *World Development Perspectives*, Volume 31, September 2023, 100518. <https://doi.org/10.1016/j.wdp.2023.100518>
- Haqiqat, a., Khorsandian, A.K., & Arabi, H. (2013). Causality between economic growth and tourism development in the Middle East and north africa (mena). *Journal of the marco and strategic policies*, 1(2), 47-70. [sid. https://sid.ir/paper/244261/en](https://sid.ir/paper/244261/en) (In Persian)
- Heydari Kooshkeno, M., Fallah Tafti, H., & Ahmadkhani, M. (2019). Identification of citizenship factors affecting urban tourism development Case study: Yazd city. *urban tourism*, 6(2), 117-132. [doi: 10.22059/jut.2019.264920.527](https://doi.org/10.22059/jut.2019.264920.527) (In Persian)
- Iqbal, A., Ramachandran, S., Siow, M.L., Subramaniam, T., Mohammad Afandi, S.H. (2022), Meaningful community participation for effective development of sustainable tourism: Bibliometric analysis towards a quintuple helix model, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism* Volume 39, September 2022, Article number 100523. <https://doi.org/10.1016/j.jort.2022.100523>
- Javan, F. (2021). The Explantion of Tourism Benefits System Distribution Rezvanshahr Rural Area. *Village and Space Sustainable Development*, 2(2), 69-94. [doi: 10.22077/vssd.2021.4838.1050](https://doi.org/10.22077/vssd.2021.4838.1050) (In Persian)
- Javan, F. (2024). Mountain tourism in the center of vandalism anomalies (Case of study: mountainous area of Razvanshahr). *Geographical Studies of Mountainous Regions*, 5(1), 119-134. [doi: 10.22034/gasma.2024.714179](https://doi.org/10.22034/gasma.2024.714179) (In Persian)
- Javan, F. and Barzegar, S. (2024). Explanation of the key drivers affecting the realization of community-oriented tourism in the development of peri-urban villages in Rasht metropolis.. *Preipheral Urban Spaces Development*, 6(4), 37-54. [doi: 10.22034/jpusd.2025.488032.1323](https://doi.org/10.22034/jpusd.2025.488032.1323) (In Persian)
- Javan, F., Hojjat, S. and Seyfizadeh, M. (2021). Analysis of the effective propellants of tourism development in Rasht metropolis based on future studies approach. *Program and Development Research*, 2(2), 161-186. [doi: 10.22034/pbr.2021.138467](https://doi.org/10.22034/pbr.2021.138467) (In Persian)
- Kummitha, H.R., Kareem, M.A., Paramati, S.R. (2023), the residents' participation in tourism based social entrepreneurship organization: Evidence from residents' perception on ecosphere social enterprise, *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, Volume 44, December 2023, Article

- number 100687.
<https://doi.org/10.1016/j.jort.2023.100687>
- Kwangseh, B. E. (2014). Community based tourism (CBT) planning– an analysis of opportunities and barriers: A case study of Cameroon. Master Thesis. Eastern Mediterranean University, Gazimağusa, North Cyprus. <http://hdl.handle.net/11129/1408>
- Lin, D, Simmons, D, (2017), structured inter-network collaboration: Public participation in tourism planning in Southern China, Tourism Management. Volume 63, PP 315-328. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.06.024>
- Mohajer, B. , Pourfaraj, A. and Pourjahan, S. (2024). Investigation of the effect of local community empowerment on the development of heritage tourism in Hawraman World Heritage Site. Sociology of Culture and Art, 6(2), 57-77. doi: 10.22034/scart.2023.139095.1311 (In Persian)
- Naim Abadi, N, Javan, F. (2021). Analysis of barriers to tourism policy in the urban environments of Guilan Province, Urban Environmental Planning and Development, 3(1), 1-16. [20.1001.1.27833496.1400.1.3.1.3](https://doi.org/10.1001.1.27833496.1400.1.3.1.3) (In Persian)
- Shakarami, N. Ajza Shokohi, M. and Mansourzadeh. A.M. (2018). Tourism Strategic planning of Kurdistan province based on the regional competitiveness using meta-swot technique. Motaleate Shahri, 7(26), 17-30. doi: 10.34785/J011.2018.030 (In Persian)
- Taghizadfanid, A., & Moghanni Jansouz, M. (2022). Investigating the Relationship between People's Participation and Tourism Development (Case study: Tabriz Metropolis). Journal of Geography and Planning, 26(80), 98-83. doi: 10.22034/gp.2021.45212.2813 (In Persian)
- Tahmasebi, M., Rezaei Moghadam, K., (2010), The unsustainability of rural ecotourism in Khuzestan Province. Human and Environment, 8(4), pp. 3-15. <https://sanad.iau.ir/ar/Article/848244> (In Persian)
- Tavalae, S., Soleimany, M., Jahani Dowlatabad, R., & Jahani Dowlatabad, E. (2017). The role of participation in sustainable tourism industry (Case study: Sarein). Human Geography Research, 49(1), 95-113. doi: 10.22059/jhgr.2017.53814 (In Persian)
- Varmazyari, H. , Fathi, M. , kalantari, K. and Shaiq, M. A. (2023). Analyzing components of community-based tourism development in rural areas; case of Marivan and Sarvabad counties. Tourism Management Studies, 18(62), 241-268. doi: 10.22054/tms.2023.73671.2838 (In Persian)
- Wisansing, J., (2010), towards community driven tourism planning: A critical review of theoretical demands and practical issues, Assumption University Publication, AU-GSB e-Journal, 1(1), 47-59. <https://core.ac.uk/download/pdf/275932816.pdf>
- Wondirad, A, Kebete, Y, Ying, Li, Y. (2021). Culinary tourism as a driver of regional economic development and socio-cultural revitalization: Evidence from Amhara National Regional State, Ethiopia. Journal of Destination Marketing & Management. Volume 19. pp 1-11. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2020.100482>
- Zhou, L, Wall, G, Zhang, D, Cheng, X. (2021). Tourism and the (re)making of rural places: The cases of two Chinese villages. Tourism Management Perspectives. Volume 40. October 2021. 100910. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2021.100910>